

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Andra kammaren.

Nr 4.

Fredagen den 22 augusti.

Kl. 3 e. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr vice tal-
mannen.

§ 1.

Föredrogs var för sig och hänvisades till andra särskilda ut-
skottet de på kammarens bord liggande motionerna:

nr 22 och 23, av herr *Bengtsson* i Norup;

nr 24, av herr *Ander*; samt

nr 25, av herr *Magnusson* i Skövde.

§ 2.

Vidare föredrogs, men bordlades åter tredje särskilda utskottets
utlåtande nr 1.

§ 3.

Justerades ett protokollsutdrag.

§ 4.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Engberg* under den 23 aug. och
, *Janson* i Kungsör , 8 dagar fr. o. m. den 23 aug.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,6 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 23 augusti.

Kl. 12 på dagen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 18 innevarande augusti.

§ 2.

Föredrogs första särskilda utskottets utlåtande, nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uteslutande från Stora Sjöfallets nationalpark av vissa områden; och blev utskottet däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 3.

Vid härpå skedd föredragning av kanslideputerades memorial, nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli godkände kammaren vad kanslideputerade anmält och hemställt.

§ 4.

Ang. lag om befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m.

Till avgörande förelåg nu tredje särskilda utskottets utlåtande, nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m., dels ock en i ämnet väckt motion.

Till tredje särskilda utskottet hade riksdagens kamrar för förberedande behandling hänvisat en den 2 augusti 1919 dagtecknad proposition, nr 7, däri Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

angående befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m.

Ang. lag om befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m.

Härigenom förordnas som följer:

§ 1.

Värnpliktiga, tillhörande 1918 års klass, må, i den omfattning Konungen bestämmer, befrias från fullgörande av dem enligt § 27 mom. 1 eller 2 värnpliktslagen åliggande tjänstgöring i fredstid.

(Forts.)

§ 2.

Uti § 26 mom. 2 och 3 värnpliktslagen föreskriven uttagning för utbildning till underbefäl eller fackmän skall icke äga rum bland värnpliktiga, tillhörande 1918 års klass.

§ 3.

Värnpliktiga, tillhörande 1916 års klass, må erhålla befrielse från fullgörande av dem under år 1919 åliggande repetitionsövning.

Från fullgörande av nämnda repetitionsövning må, i den omfattning Konungen bestämmer, uppskov beviljas värnpliktiga, tillhörande 1917 års klass.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Vidare hade till utskottets behandling hänvisats en inom första kammaren avgiven motion, nr 8, däri herr *Lindhagen* föreslagit, att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 7, 8 och 9 ville besluta fullständigt inställande av de övningar som i propositionerna berördes och i varje fall skänka landet någon väsentlig lättnad utöver den tämligen principiösa och obetydliga nedsättning i övningarna som i propositionerna förordades.

Utskottet, som i sammanhang med Kungl. Maj:ts nu föreliggande proposition förehaft till behandling herr *Lindhagens* motion, i vad den avsåge de värnpliktsövningar, som i propositionen berördes, hemställde,

a) att Kungl. Maj:ts i propositionen nr 7 framlagda förslag måtte av riksdagen bifallas; och

b) att herr *Lindhagens* motion nr 8, i vad den avsåge de värnpliktsövningar, som i förenämnda proposition nr 7 berördes, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herrar *Nilsson* i Landeryd och *Andersson* i Knäppinge, vilka ansett, att viss del av utskottets motivering bort hava annan i reservationen angiven lydelse;

Ang. lag om
befrielse för
värnpliktiga
av 1918 års
klass från
fullgörande av
viss värn-
plikttjänst-
göring i freds-
tid m. m.

av herrar *Klefbeck, Oscar Olsson, Linder, J. E. Berglund, Anderson* i Råstock, *E. Lindley, Hansson* i Stockholm, *Carlsson* i Frostedrud och *Andersson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottet bort hemställa

a) att Kungl. Maj:ts i propositionen nr 7 framlagda förslag måtte av riksdagen bifallas med den ändring att § 3 erhöles följande lydelse:

»Värnpliktiga, tillhörande 1916 års klass, — — — — —
— — repetitionsövning.

Värnpliktiga, tillhörande 1917 års klass, må. med undantag för de kavalleriet tilldelade, erhålla befrielse från fullgörande av dem under år 1919 åliggande repetitionsövning»; och

b) att herr Lindhagens motion nr 8, i vad den avsåge de värnpliktsövningar, som i förenämnda proposition nr 7 berördes, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet under a) hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

av herr *Hammar skjöld* beträffande § 2 i det av utskottet tillstyrkta lagförslaget; samt

av herrar friherre *Fleming, Hallin, Widell* och *Hammar skjöld* beträffande § 3 i lagförslaget.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde:

Herr *Hansson* i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Såsom framgår av det föreliggande utskottsutlåtandet, har utskottet jämsides med den kungl. propositionen haft att behandla en motion av herr Lindhagen, vari yrkas inställande av de i den kungl. propositionen berörda värnpliktsövningarna. Frågan har sålunda denna gång legat till på alldeles samma sätt som vid den lagtima riksdagen. Det har dels varit Kungl. Maj:ts förslag att på ett visst sätt ordna inkallelsen av 1918 års värnpliktige och dels har det gällt att taga ställning till en inom riksdagen representerad, mera avancerad mening.

Vid förra riksdagen hade jag genom en motion föreslagit en anordning, som visserligen icke gick lika långt, som den herr Lindhagen nu förordat, men gick ut på, att inkallelserna skulle ske med begränsning till det antal, som vore nödvändigt för vård och vakt-tjänst. Den principiella ståndpunkt jag då intog, intager jag alltjämt. Det har emellertid förefallit mig och mina kamrater inom utskottet, att intet skäl förelegat att nu driva den ståndpunkten. Det har genom den lagtima riksdagens beslut blivit klarlagt, att läget i riksdagen är det, att vad som nu kan uppnås, är en inskränkning i övningstiden, och jag vill från början erkänna, att den inskränkning, som av Kungl. Maj:t föreslagits, är rätt betydande och måste för de värnpliktige, som nu komma i åtnjutande av densamma, kännas som en avsevärd lättnad i deras tjänstgöring.

Då nu den kungl. propositionen framlagts i oförändrat skick,

kvarstå emellertid fortfarande de anmärkningar mot densamma, som framfördes av mig vid lagtima riksdagens behandling av ärendet. Den första anmärkning, som gjordes var, att enligt den inkallelseplan, som då meddelades utskottet, antalet av de värnpliktiga, som efter den 15 maj skulle ligga inne, blev avsevärt större än det antal, som dessförinnan varit i tjänstgöring. I den kungl. propositionen polemiserades mot denna redan inom försvarskommissionen hävdade uppfattning, och man gjorde gällande att det borde från den siffra, som vi då räknade med, nämligen 7,000, avgå en hel del på grund av dödsfall, uteblivna inställelser med fl. orsaker, så att ökningen av antalet inkallade skulle, som det stod i den kungl. propositionen, bli mycket obetydlig. Emellertid visar det sig genom de upplysningar, som utskottet infordrat, att antalet inkallade vapenföra värnpliktiga vid infanteriet nu är 7,237, vilket jämfört med antalet före den 15 maj inkallade eller 5,082, utgör en höjning av antalet med 42 %. Det är under sådana förhållanden naturligt, om vi, som vid den lagtima riksdagen hävdade den uppfattningen, att en inskränkning borde ske i de inkallades antal, velat fästa uppmärksamheten på att här dock föreligger en mycket avsevärd ökning. Av den kungl. propositionen framgår icke motiveringen för denna ökning. Däremot framgår av den kungl. propositionen varför tjänstgöringsperioderna förlängts. Detta antyddes redan i den kungl. propositionen, som framlades vid den lagtima riksdagen, där krigsministern angav, att därest årets repetitionsövningar skulle komma att inställas, måste vissa modifikationer ske i fråga om inkallelserna av 1918 års klass till rekrytskola.

Man hade från min utgångspunkt vågat förvänta, att vid prövning av inkallelseperiodernas omläggning man även tillmötesgått önskemålen om en samtidig minskning av perioderna och antalet på en gång inkallade. Detta hade kunnat ske genom att man i stället för två inkallelseperioder haft tre. På samma gång som varje värnpliktig härigenom fått kortare tjänstgöringstid, hade man också kommit därhän, att man kunnat nedbringa antalet inkallade till vad som varit oundgängligen nödvändigt för vård- och vakttjänst. Vad Kungl. Maj:t haft för skäl att gå den andra vägen känner jag icke och kan åtminstone icke nu yttra mig däröver. Jag antar emellertid, att det under diskussionens gång kommer att klarläggas inför riksdagen och landet, om det varit nödvändigt att på en gång hålla inne detta stora antal värnpliktiga och göra det under den tid, som anges i en den kungl. propositionen bilagd generalorder. Vi inom utskottet ha emellertid, i avsaknad av upplysningar om anledningen till de anordningar Kungl. Maj:t föreslagit, ansett oss böra till vårt påpekande föga det uttalandet, att vi anse en ny omprövning vara motiverad.

Vi ha vidare i vår reservation velat fästa uppmärksamheten på, att de värnpliktiga av infanteriet, som inkallats från fastlandet för att tjänstgöra på Gottland, genom den tilltänkta anordningen skulle erhålla en övningstid av sammanlagt 7 månader. Meningen är nämligen, att dessa värnpliktiga skola i omedelbar följd till rekrytskolan fullgöra sina tre repetitionsövningar. Det förefaller oss, att det lig-

Ang. lag om befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m.

(Forts.)

Ang. lag om befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m.

(Forts.)

ger något orättvist i detta mot dessa värnpliktige, om man jämför dem med övriga värnpliktige. De förra skulle nämligen icke såsom de andra av 1918 års klass komma i åtnjutande av den minskning av övningstiden, som uppkommer genom befrielse från årets repetitionsövning.

Vi ha vidare velat fästa uppmärksamheten på en annan grupp av värnpliktige, som säkerligen känt sig alldeles särskilt förbisedd av Kungl. Maj:t, nämligen de icke vapenföra. I den k. propositionen till den lagtima riksdagen anför departementschefen rörande denna grupp: »Beträffande armén tillhörande icke vapenföra värnpliktiga av 1918 års klass hava inga bestämmelser hittills meddelats rörande inskränkning i dem enligt värnpliktslagen åliggande tjänstgöring, och kan det nu ej angivas, i vad mån utan åsidosättande av de å dem ankommande arbetsuppgifter en avkortning kan göras i deras tjänstgöringsskuldighet».

I den nu framlagda propositionen, som berör 1919 års klass, kommer departementschefen tillbaka till frågan om de icke vapenföra och säger, att det på den korta tid, som stått till buds före urtima, icke varit möjligt att ingå i vidare provning, huruvida ytterligare begränsning kunde ske i de icke vapenföras övningstid. Det synes mig emellertid vara synnerligen angeläget, att Kungl. Maj:t ville taga denna fråga skyndsammast under övervägande. Så vitt jag kan förstå är läget det, att för de icke vapenföra av 1918 års klass skulle tjänstgöringstiden, därest intet särskilt beslut fattas, komma att enligt gällande värnpliktslag utgöra 240 dagar eller 8 månader. Skulle ingen avkortning i denna övningstid göras, skulle det egendomliga förhållandet inträda, att medan man hittills ansett, att de icke vapenföra kunna tilldelas en kortare övningstid än de vapenföra, skulle i stället, även om man beräknar, att de vapenföra av 1918 års klass skulle tilldelas repetitionsövningar under 1920 och 1921 och sålunda få en sammanlagd utbildningstid av 6 1/2 månader, de icke vapenföra få en tjänstgöringstid som är 1 1/2 månad längre. Man kan emellertid också tänka sig, att en kommande riksdag, som får detta ärende under förnyad omprövning, ytterligare komme att begränsa repetitionsövningarnas omfattning och skillnaden mellan övningstiden för vapenföra och icke vapenföra skulle då bli ännu större. Det har icke lyckats mig att erhålla säkra upplysningar om, huru inkallelsen av icke vapenföra är ordnad. Men jag har det intrycket, att dessa inkallelser varit så ordnade, att om över huvud en avkortning skall kunna beredas under tjänstgöringstiden, så måste provningen av detta företagas skyndsamt. Vi ha även i denna punkt velat giva uttryck åt förhoppningen, att Kungl. Maj:t företager en sådan omprövning.

Det finnes förutom de omständigheter, som vi i vår reservation fäst uppmärksamheten på, några andra, som jag här skulle vilja omnämna i förhoppning, att de möjligen från regeringsbanken måtte vinna beaktande.

Av den inkallelsetabell, som är bifogad den kungl. propositionen, framgår t. ex., att man förut hade fastställt, att de värnpliktiga vid artilleriet skulle få rycka ut den 30 augusti. Nu har det emellertid skett en omläggning så att utryckningsdagen i stället fastställts

till den 28 oktober. Det är en förlängning av 2 månader, och var enda en, som legat på lägerplatserna, och jag tror också andra, måste ha ganska lätt att förstå det nedstämmande intryck, som det måste göra på dessa värnpliktiga, som på grund av tidigare generalorder gått och hyst förhoppningen om en utryckning den 30 augusti, att de nu skola ligga inne ytterligare 2 månader. Detta kunde de värnpliktiga säkerligen lätt ha förstått under den orostid, vi under världskriget genomlevat, men man inser, att dessa samma värnpliktiga skola ha mycket svårt att förstå, att under en tid, då man bereder sig att avveckla militärväsendet, de skola uttagas till en längre tjänstgöring än den de hoppats att slippa undan med. Jag har här framför mig ett brev, skrivet av en värnpliktig i namn av samtliga värnpliktiga av 1918 års klass vid Svea artilleri, där det vädjas till riksdagen, att i detta fall söka åstadkomma en ändring — man har nämligen bland de värnpliktiga den uppfattningen, att riksdagen kan något utträtta i dessa stycken!

Jag har ytterligare mottagit en skrivelse från värnpliktiga vid ett annat vapenslag. Det gäller de intendenturkåren tilldelade. Om man tar del av den generalorder, som bilagts den kungl. propositionen, så finner man, att bland de icke omnämnda vapenslagen äro även intendenturtrupperna. Man frågar sig då, huru med dessa skall förfaras, om meningen är, att de i likhet med andra värnpliktiga skola beredas viss avkortning i fullgörandet av sin tjänstgöring, som i år är 210 dagar. Det vore även på denna punkt säkerligen för dessa värnpliktiga av stort värde, att få veta, vad från statsrådsbänken kan ställas i utsikt, och om man åtminstone vill verkställa en undersökning, huruvida även dessa värnpliktiga skulle komma i åtnjutande av någon förkortning.

Det är en tredje grupp, som jag också vill fästa uppmärksamheten på; det är de värnpliktiga studenterna. Enligt det framlagda förslaget skulle de värnpliktiga studenterna av 1918 års klass, därest den kungl. propositionen av riksdagen bifalles, komma att utrycka den 30 augusti. Meningen vid den lagtima riksdagen var, att de skulle utrycka i mitten av augusti, men man förstår, att det icke varit möjligt att anordna detta, då riksdagen först nu kan besluta i saken. Man måste konstatera, att för dessa värnpliktiga har saken ordnats på ett så tillfredsställande sätt och så skyndsamt, som det varit möjligt. Men i brev, som här föreligger, fästes uppmärksamheten på att bland de nu intagna värnpliktiga studenterna finnes en del av äldre årsklass än 1918, och man frågar sig, om det är avsikten, att dessa värnpliktiga av äldre årsklass skola komma i åtnjutande av samma avkortning som de värnpliktiga studenterna av 1918 års klass eller om meningen är, att dessa värnpliktiga skola ligga inne till i oktober. Jag hoppas, att man även i detta avseende vill söka göra rättvisa och bereda dessa äldre värnpliktiga studenter samma fördelar som de av 1918 års klass.

Jag återgår till vår reservation. I slutet av denna framställes ett yrkande, att man skulle beträffande repetitionsövningarna för 1917 års klass i stället för uppskov redan nu besluta befrielse från desamma. När försvarskommissionen före den lagtima riksdagen hade att

Ang. lag om befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m.

(Forts.)

Ang. lag om befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m.

(Forts.)

yttra sig om dessa ting, hemställde den till regeringen, att det skulle beredas befrielse även för 1917 års klass. Chefen för lantförsvarsdepartementet yttrade med anledning härav följande:

»Vad angår värnpliktiga av 1917 års klass, finner jag mig emellertid icke kunna nu föreslå, att de definitivt skola befrias från den tjänstgöringsskyldighet, som åligger dem för repetitionsövningar under innevarande år, utan torde repetitionsövningarnas inställande för sagda årsklass lämpligen böra ske i den form, att uppskov med ifrågavarande tjänstgöringsskyldighet beviljas dem i den omfattning Konungen bestämmer. Det bör erinras, att ifrågavarande värnpliktiga, i motsats till värnpliktiga av 1916 års klass, i stort sett icke fullgjort tjänstgöring jämlikt § 28 värnpliktslagen och, på grund av influensaepidemin 1918, ej heller undergått någon repetitionsövning. I full utsträckning torde uppskov kunna medgivas endast åt infanteriet tilldelade värnpliktiga, medan däremot vid specialvapnen värnpliktiga måste inkallas för upprätthållande av vård- och vakttjänsten, intill dess värnpliktiga av 1919 års klass omkring den 1 november inrycka till tjänstgöring. Genom en sådan anordning förbehålles möjlighet för statsmakterna att sedermera, under närmast kommande år, pröva, huruvida med hänsyn till då rådande förhållanden den nu uppskjutna tjänstgöringsskyldigheten bör fullgöras eller kan slutligt eftergivnas.»

Av denna sista sats framgår, att krigsministern — såsom vi också i vår reservation konstaterat — räknat med möjligheten av att en befrielse skulle kunna beredas dessa värnpliktiga av 1917 års klass. Vi ha då vid prövningen inom utskottet hävdadt den mening, att det för dessa värnpliktiga vore av en viss vikt att få besked redan nu, huruvida de skola komma att slutligt befrias eller om de endast skola få värnpliktsövningarna ytterligare uppskjutna och måhända genom denna anordning ha att fullgöra repetitionsövningar även 1921. Det råder på denna punkt, såvitt jag kan förstå, icke någon saklig överensstämmelse mellan utskottets majoritet och reservanterna. Utskottets majoritet har i sitt utlåtande givit uttryck åt den förhoppningen, att befrielse slutligen skall beredas även dessa värnpliktiga från årets repetitionsövning. Som jag redan nämnt, synes krigsministern också räkna med den möjligheten, och den enda skillnad, som sålunda föreligger, är att vi reservanter ansett, att om man ändå räknar med möjligheten av en befrielse, borde man kunna redan nu ge dessa värnpliktiga tillfredsställelsen av ett klart besked om att en sådan befrielse blir ett faktum. Vi ha med anledning därav yrkat ändring av Kungl. Maj:ts proposition § 3, så att den skulle omfatta befrielse även för 1917 års klass. Vi ha emellertid därvid gjort ett undantag beträffande värnpliktiga, tilldelade kavalleriet. Det har nämligen genom av utskottet inhämtade upplysningar blivit klart, att myndigheterna anse, att det är nödvändigt för upprätthållande av vårdtjänsten, att 1917 års klass inkallas till repetitionsövning. Man har som skäl angivit, att vakanserna bland stammanskapet äro så stora, att det är nödvändigt att på detta sätt utfylla tillgången på folk. Nu skulle man kunna fråga sig, huruvida icke vissa anordningar kunde vidtagas, så att exempelvis hästvärden vid regementena inskränktes. Det fram-

går av ett yttrande, som inspektören vid kavalleriet avgivit, att man vid ett visst kavalleriregemente, därest icke 1917 års klass inkallades, skulle få in omkring 120 man, furirer och andra inberäknade, och denna personal skulle ha att vårda 620 hästar. Även om man inkallar värnpliktiga av 1917 års klass till repetitionsövning, misstänker jag, att det kommer att finnas betydande differenser mellan antalet hästar och antalet manskap. Man frågar sig under sådana omständigheter, om det icke kunde föreligga skäl att exempelvis genom utlejning bereda det övertaliga hästantalet vård på annat sätt än vid regementet. Denna sak ha vi dock icke kunnat på något sätt taga definitiv ställning till, utan vi ha varit med om att, då nödvändigheten av att inkalla dessa värnpliktiga blivit påvisad, det skulle överlämnas åt Kungl. Maj:t att göra en sådan inkallelse, men vi ha samtidigt uttryckt önskvärdheten av att inkallelserna bleve så begränsade som möjligt och att man även för 1917 års kavallerister sökte inskränka dem. Dessa inskränkningar kunna lämpligen ske på så sätt, att möjligen övertaliga permitteras. Som sagt, på denna punkt råder ingen saklig öoverensstämmelse. Det är endast den lilla differensen, att vi reservanter ansett, att man kunde redan nu gå till beslut i saken, medan utskottets majoritet anslutit sig till krigsministerns mening, att det är fördelaktigare att uppskjuta avgörandet på denna punkt till nästa lagtima riksdag. Då jag jämte övriga reservanter kommit till min övertygelse efter noggrann prövning, kan jag icke av vad utskottet anfört rubbas i min uppfattning, att vad i reservationen föreslagits vore det lämpligaste, och jag ber därför, herr taiman, att få yrka bifall till herr Klefbeck's m. fl. reservation.

Ang. lag om befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m.

(Forts.)

Herr H a m m a r s k j ö l d: Den föregående talaren har påpekat några konsekvenser av det framlagda lagförslaget, vilka i hans tycke skulle verka som orättvisor och därvid särskilt talat om de vapenföra värnpliktiga, vilka från fastlandet uttagas till tjänstgöring på Gottland, samt om de icke vapenföra värnpliktiga. Ser man på verkningarna av denna proposition, kan emellertid även andra oformligheter påpekas. I våras anförde föredragande departementschefen såsom motiv för att befria 1916 års klass från årets repetitionsövning, att denna årsklass förutom den i § 27 värnpliktlagen föreskrivna fredstjänstgöringen jämväl fullgjort krigstjänstgöring enligt § 28 värnpliktlagen under avsevärd tid. Frågan gäller närmast infanteriet. Vid flertalet specialvapen hava nämligen de värnpliktiga redan fullgjort sin sista repetitionsövning. De värnpliktiga av 1916 års klass vid infanteriet voro ålagda två krigstjänstgöringsperioder vardera om 60 dagar. Från denna krigstjänstgöring voro emellertid befriade alla värnpliktiga, som vistades utomlands, ävensom vissa kategorier statstjänare, framför allt de, som tjänstgjorde vid järnvägarna. Men icke nog härmed. Hela den återstående klassen togs nämligen icke i anspråk, utan det bestämdes att endast ett visst antal skulle tjänstgöra. Årsklassen uppdelades företrädesvis på frivillighetens väg i tre tjänstgöringsgrupper, så att varje grupp skulle fullgöra två tjänstgöringsperioder om 60 dagar. Inom vardera gruppen uttogs vid fotfolket 3.000 man till tjänstgöring. Därest alla

Ang. lag om befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i freds-tid m. m.

(Forts.)

de. som fullgjorde krigstjänstgöring, inkallats under två perioder. skulle sålunda inkallats sammanlagt 9,000 man, d. v. s. mindre än hälften av årsklassen. och även om befälet ordnat det så, att varje värnpliktig fullgjort endast en tjänstgöringsperiod, hade ändå icke hela årsklassen blivit inkallad. Vid inkallelsen skulle emellertid hänsyn tagas till familjeförhållanden och till det produktiva arbetet. och härav blev följden, att ett stort antal värnpliktiga fingo fullgöra båda perioderna, under det vissa andra endast tjänstgjorde under en period och återstoden icke fullgjorde någon krigstjänstgöring. Någon statistik häröver finnes icke tillgänglig. men jag tror, att man kommer sanningen ganska nära, om man säger, att icke fullt en tredjedel av årsklassen inkallats till två tjänstgöringsperioder eller sammanlagt 120 dagar och ett något mindre antal inkallats till endast en tjänstgöringsperiod, d. v. s. 60 dagar, under det de övriga, sannolikt mera än en tredjedel av årsklassen, icke fullgjorde någon krigstjänstgöring. Även om man erkänner, att så lång krigstjänstgöring som 120 dagar kan berättiga till befrielse från en repetitionsövning. följer icke därav med nödvändighet, att de, som icke fullgjort sagda krigstjänstgöring, också bliva befriade. ?

Även beträffande vissa värnpliktiga, som egentligen skulle tillhört 1917 års klass, kunna oformligheter påpekas. Antag, att det i samma kommun fauns två värnpliktiga, som voro födda år 1897 och sålunda skyldiga att undergå inskrivning år 1917 och att den ene var laglydig och inställde sig till inskrivning år 1917 samt blev tilldelad 1917 års klass vid infanteriet. Han blev i följd härav inkallad på hösten samma år till 250 dagars första tjänstgöring och blev 1918 ånyo inkallad till första repetitionsövning. Antag vidare att den andre värnpliktige, som var lika gammal och från samma kommun, år 1917 uteblev utan laga förfall från inskrivningen och därför blev ådömd bötesstraff samt att han inställde sig till inskrivning först år 1918 och blev tilldelad infanteriet. Han kom följaktligen att tillhöra 1918 års klass. På grund härav skall han nu befrias från omkring halva den första tjänstgöringen och även från den första repetitionsövningen. Många andra dylika exempel skulle kunna anföras. vilka visa, att även när det gäller att vidtaga tillfälliga ändringar i en så ömtålig och komplicerad lag som värnpliktslagen, måste man framgå med mycken stor försiktighet, och det härvid är önskvärt, att så mycken tid lämnas till beredande av lagen, att erforderliga övergångsbestämmelser kunna utarbetas. Några dylika bestämmelser åtfölja emellertid icke ens nu detta lagförslag. Det nu föreliggande förslaget omfattar tre paragrafer. Första paragrafen medger kortare tjänstgöringstid för flertalet värnpliktiga tillhörande 1918 års klass. Härigenom måste naturligtvis en tid framåt arméns krigsberedskap i ganska avsevärd grad minska. De värnpliktiga, vilka tillhöra denna årsklass, äro nämligen krigstjänstskyldiga till utgången av år 1940. En annan ej mindre viktig sida av saken är utbildningsarbetet i fred. Man kan åtminstone icke i längden upprätthålla en duglig befälsstam utan trupp. Befälet kan nämligen icke vare sig förvärva eller vidmakthålla praktisk duglighet med mindre den beredes tillfälle till tjänstgöring vid trupp. Det torde

också vara naturligt, att när årsklassen, såsom nu är fallet, uppdelas på omgångar, så att endast ett relativt fåtal värnpliktiga i varje omgång inkallas för att fullgöra en ganska kort tjänstgöring, hela utbildningsarbetet vid regementet därpå kommer att lida. Jag vill härvid särskilt framhålla, att som en följd härav utbildningen även måste omläggas icke blott för vapenföra studenter utan även för officers- och underofficersaspiranter. Sedan man på grund av spanska sjukan förliden höst kom in på denna väg, torde därät nu mera ingenting vara att göra, och varken jag eller någon av mina partikamrater inom utskottet har anfört reservation emot lagens första paragraf. Men redan den omständigheten, att utbildningsarbetet i så hög grad blir lidande genom bestämmelsen i § 1, manar efter mitt förmenande till mycken varsamhet, när det gäller att bedöma de bestämmelser, vilka äro upptagna i lagförslaget andra och tredje paragrafer.

Andra paragrafen föreskriver, att någon uttagning för utbildning till underbefäl eller fackmän icke skall äga rum bland värnpliktiga tillhörande 1918 års klass. Uttagningen till underbefäl och fackmän tillkom som bekant genom 1914 års härordning för att tillgodose underbefäls- och special- eller fackutbildningen. För att taga ett exempel rörande behovet av specialutbildning vid infanteriet, ansågs ännu 1914, att det var nog, om man vid mobilisering inom varje infanteriregemente hade ett kulsprutekompani, som direkt lydde under regementsstaben, och därefter ordnades även uttagningen till kulsprutekompaniet, så att detta årligen tilldelades 30 vapenföra värnpliktiga. Denna uttagning har hittills blott ägt rum inom tre årsklasser, nämligen 1915, 1916 och 1917, och antalet kulsprutemanskap, som i närvarande stund erhållit erforderlig utbildning, räcker därför vid mobilisering knappast till ett enda kompani. Nu har emellertid krigserfarenheten visat, att behovet av kulsprutevapnet måste anses vara vida större. Inom den utländska militära litteraturen framhålles sålunda, att man icke blott bör äga ett kulsprutekompani vid regementsstaben utan ätt även ett dylikt kompani bör finnas vid varje bataljon. Således torde fyra kompanier vara erforderliga inom varje mobiliserat infanteriregemente. Under sådana omständigheter vore det synnerligen angeläget att i möjligaste mån tillgodose utbildningen av kulsprutemanskap även om en större avkortning bestämes i tjänstgöringstiden för flertalet värnpliktiga. Liknande är förhållandet i fråga om övrig fackutbildning, särskilt signalutbildningen. Och att behovet av värnpliktigt underbefäl icke minskats sista tiden, är naturligt, då särskilt vid infanteriet antalet vakanser bland det fast anställda volontärmanskapet och även bland volontärunderbefälet oavbrutet ökat. Därför anser jag, att det hade varit önskvärt att man åtminstone i någon mån och i den utsträckning som förhållandena medgivit försökt tillgodose underbefäls- och fackutbildningen vid infanteriet.

Kommer så frågan om 3 § i lagen, vilken avhandlar repetitionsövningarna. Departementschefen påpekade i propositionen nr 401 till årets lagtima riksdag med all rätt repetitionsövningarnas stora betydelse. Han framhöll sålunda, att dessa övningar utgöra slutstenen i den militära utbildningen och de enda tillfällen för arméns befäl

Ang. lag om befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m.

(Forts.)

Ang. lag om befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m.

(Forts.)

att erhålla nödvändig övning i förande av trupp i större förband. Se vi nu på, huru det förhållit sig med repetitionsövningarna under den sista tiden och vad vi ha att vänta för framtiden, så finna vi att läget i korthet är följande. Redan 1917 skedde särskilt vid vissa regementen ganska avsevärda inskränkningar i repetitionsövningarna, däri- genom att Kungl. Maj:t fann nödvändigt att bevilja tjänstledighet under dessa övningar såväl för skördearbete som för vedhuggning och andra ändamål. År 1918 voro de värnpliktiga visserligen inkallade till repetitionsövningar, men av bekanta skäl fingo dessa övningar så gott som intet värde. Nu ifrågasättes icke blott att inställa repetitionsövningarna i år, utan även såväl i propositionen som enligt utskottets förslag att befria hela 1916 års klass från årets repetitionsövning, varigenom, då 1918 års klass i det närmaste torde vara ur räkningen, vid regementsövningarna 1920 endast två fullt utbildade klasser kunna stå till förfogande. Från utskottsmajoriteten har man visserligen ännu icke velat gå med på att bevilja befrielse för 1917 års klass från årets repetitionsövning, men man har dock givit sitt förord för en dylik åtgärd framdeles, och ett antal reservanter på- yrka beslut i denna riktning redan nu. Skulle även 1917 års klass befrias från årets repetitionsövning, kommer även år 1921 det för- hållandet att inträffa, att man vid infanteriet endast har två utbildade årsklasser under repetitionsövningarna. Man skulle sålunda få en följd av fem år å rad, under vilka repetitionsövningarna i avsedd ut- sträckning icke skulle komma till utförande, vilket naturligtvis skulle vara förenat med så mycket större olägenhet, som det nu gäller att även i större förband söka tillämpa de erfarenheter, som vunnits under kriget. Jag vill i detta sammanhang påpeka, att 1916 års klass icke fullgjort mer än en verklig repetitionsövning, nämligen 1917 års. Ty 1918 års repetitionsövning blev delvis inställd och var i alla hän- delser icke effektiv. Och vad 1917 års klass beträffar, vilken efter lagen är skyldig att fullgöra repetitionsövningar 1918, 1919 och 1920, har denna årsklass ännu icke fullgjort någon effektiv repetitionsöv- ning.

Redan vid tal om första tjänstgöringen framhölls, att de vapen- föra studenternas samt officers- och underofficersaspiranternas utbild- ning måste ändras, emedan de icke fått tillfälle att under de värn- pliktigas första tjänstgöring göra trupptjänst i föreskriven ordning eller i två månader. Så mycket oläggigare skulle det därför natur- ligtvis bliva, om de icke heller kunna få fullgöra någon trupptjänst- göring under regementsövningarna.

Då denna lag sålunda icke i erforderlig grad tillgodoser utbild- ningen av underbefäl och fackmän och ej heller tryggar repetitions- övningarnas och regementsövningarnas bestånd under de närmaste åren, åren 1920 och 1921, anhåller jag att få yrka avslag å lagens 2 och 3 §§.

Herr Bengtson i Norup: Herr talman, mina herrar! I sak är det ju mycket liten skillnad mellan utskottet och reservanterna, och denna skillnad är mera att se ifrån principiell synpunkt. Så gott som

alla äro eniga om de två första paragraferna i den kungl. propositionen, och skillnaden avser egentligen repetitionsövningarna för 1917 års klass. Den reservation, som de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet ha avgivit, kräver, att riksdagen redan nu skall helt befria 1917 års klass från repetitionsövningarna, medan utskottet ställt denna befrielse på framtiden.

Innan jag tar upp detta, skall jag be att något få beröra de punkter, som den förste ärade talaren här vidrörde, nämligen lindring för de värnpliktiga på Gottland, och de icke vapenföra.

Rörande förhållandena på Gottland, så ligger ju saken så, att dessa värnpliktiga slippa repetitionsövningarna, och därför har det under åren gjorts stora ansträngningar av de värnpliktiga att få fullgöra sin övningstid på Gottland för att slippa ifrån repetitionsövningarna, och de taga då hellre någon längre övningstid än på fastlandet. Enligt min mening föreligger det mycket litet skäl för polemik i detta avseende, och det lilla antal för övrigt, som de värnpliktiga på Gottland utgöra, har icke heller den betydelse, som den ärade talaren här velat göra gällande.

Angående de icke vapenföra torde det vara nödvändigt att här betona, att i den proposition nr 9, som remitterats till tredje särskilda utskottet, har departementschefen gjort ett uttalande, att det icke föreligger något krav från Kungl. Maj:t, att de icke vapenföra av 1919 års klass skall få längre övningstid än de vapenföra. De icke vapenföra ha icke heller någon repetitionsövning, om därför tiden för repetitionsövningarna för de vapenföra nedsättes eller minskas, så skall motsvarande tid också minskas för de icke vapenföra. Jag tror det är mycket angeläget att betona detta, därför att man har i allmänhet den uppfattningen, att de icke vapenföra skola undergå längre övningstid än de vapenföra. Jag beklagar, att, då det gäller 1918 års klass, man icke har från Kungl. Maj:ts sida vidtagit den förminskning för de icke vapenföra, som man säkerligen med god vilja kunnat göra. Jag medger, att det kanske ställer sig svårt med grupperingarna, men det är nog så, som den förste ärade talaren här påvisade, att det svider ganska hårt i dessa, som få gå i handräckning och dylikt, att behöva gå ute längre tid än de vapenföra.

När det slutligen gäller 1917 års klass, huruvida den skall redan nu befrias från repetitionsövningarna eller befrielsen skall uppskjutas, så vill jag erinra om, att förslaget härom kom från försvarskommisionen. Försvarskommisionen ansåg nämligen, dels med tanke på den stränga krigstjänstgöring, som vissa klasser haft, och dels med hänsyn därtill, att man vid en blick framåt var övertygad om, att övningstiden komme att nedsättas, att det förelåg fullgoda skäl för att befria även 1917 års klass från repetitionsövningarna. Jag har ingen anledning att personligen frångå min ståndpunkt i detta fall, som jag intog i försvarskommisionen. Men då herr Hammarskjöld här framhöll sina skäl för en motsatt uppfattning icke bara beträffande 1917 års klass utan också i fråga om 1916 års klass, så må jag gent emot honom få betona, att om jag än förstår hans militära synpunkter, måste jag också lägga andra synpunkter än de militära på

Ang. lag om befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m.

(Forts.)

Ang. lag om befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m.

(Forts.)

denna fråga; de psykologiska, de folkliga synpunkterna få icke skjutas å sido. Och då vi gå mot en tid, då övningstiden i stort sett måste nedsättas, så får man räkna med, att också repetitionsövningarna få, i den mån det är möjligt, undergå en motsvarande nedsättning. Departementschefen har också i den proposition, som framlämnades vid lagtima riksdagen innevarande år, ställt lindring i utsikt, då han säger, att statsmakterna skola »under nästkommande år pröva, huruvida med hänsyn till då rådande förhållanden den nu uppskjutna tjänstgöringsskyldigheten bör fullgöras eller kan slutligen eftergivnas». Herr departementschefen har tydligen sagt ifrån, att en definitiv ställning till denna fråga har regeringen icke intagit, men den har lika mycket ställt i utsikt, att det kan bli en befrielse från som en inkallelse till repetitionsövningarna. Jag anser också, att de skäl, som departementschefen anfört i den proposition som nu behandlas, äro bärande. Det finns ju, då vi se på de förhållanden, som nu råda, vissa tecken, som tydligen giva vid handen, att dessa skäl äro bärkraftiga. Så länge som icke frågan om nationernas förbund är klargjord i de stora länderna, lär det väl icke gärna vara lämpligt och det förvånar mig att det ens ifrågasättes, att vi i ett litet land, som först i efterhand kommer att erbjudas att taga ställning till frågan om en anslutning till detta nationernas förbund, skola vara färdiga att nu så att säga rasera vårt försvarsväsen, utan att veta, vad vi ha att sätta i stället. Och därtill kommer ett annat skäl, som för mig är avgörande — jag syftar på den stora försvarsrevision, som från regeringshåll så många gånger blivit utlovad. Denna revision skall ju taga ställning till försvarsplanen i dess helhet, såväl beträffande övningstiden som alla andra härmed sammanhängande åtgärder. Och att nu föregripa såväl denna utredning som också de förhållanden, som kunna uppstå, innan frågan om Nationernas förbund blivit klarlagd, anser jag vara synnerligen betänkligt. Det kan väl icke anses förståndigt, att den svenska riksdagen vidtager åtgärder, som skola stå i vägen för uppgörande av ett nytt förslag rörande härordningen. Jag kan endast förstå den ärade huvudreservanten — såsom sådan måste jag beteckna herr Hansson, om också icke hans namn står först — ty hans syn på militärväsendet är något olika, än jag tror de flestas i denna kammare. Redan i försvarskommissionen ha vi haft något avvikande mening med avseende å inkallelsernas huvuduppgift. Han har därvid betonat — och i dag jämväl i sitt anförande — att det endast vore i mån av vakttjänstgöring o. dyl., som de värnpliktiga böra inkallas. Jag kan icke hjälpa, att den, som ser saken så, vill efter hand gå på avrustning och taga bort hela vårt försvarsväsende. Men om meningen är, att vi skola ha ett försvar och icke stryka bort allt, måste man lägga huvudsynpunkten på att syftet med dessa inkallelser är *övning* och icke vakttjänstgöring. Det kan icke vara lämpligt att använda 100-tals miljoner kronor till höga löner och dyrtidshjälp åt officerarna och för inköp av vapen och sådant och samtidigt inkalla folk bara för att se till, att hästarna bli fodrade, att upppassningen sker på vederbörligt sätt i officerslokalerna, filtat piskas och klä-

der ses till. Vi ha enligt min mening icke råd att uppoffra dylika summor för att endast tillgodose detta.

Herr Hansson i Stockholm nämnde i slutet av sitt anförande något om att reservanterna riktade sig mot krigsministerns mening. Det är riktigt men endast delvis. Ty de rikta sig icke mot krigsministern ensam utan mot hela regeringen. Herr Lindman tillät sig vid remissdebatten att uttala den mening, att det liberala partiet i kammaren var tungan på vågen. Jag tror icke, att man får uppfatta denna mening, såsom här tycks från vissa håll vara ämnat, att de, som stå för utskottets betänkande, skulle vara tungan på vågen mellan de fyra regeringsledamöterna av det socialdemokratiska partiet och partiet självt, utan det torde nog vara skäl att låta denna proposition stå för hela regeringens räkning och icke endast, såsom herr Hansson uttryckte sig, för krigsministerns. Det skulle vara intressant att se, huruvida i den kommande voteringen herr Hansson i detta fall har hela socialdemokratiska partiet med sig eller om han talat huvudsakligen å egna vägnar.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Hans excellens, herr statsministern E d é n: Herr talman! Eftersom herr krigsministern är upptagen av den samtidigt pågående debatten i första kammaren, skall jag taga mig friheten att med några ord framlägga regeringens, krigsministerns och min egen uppfattning i denna fråga med anledning av de reservationer, som från olika håll framkommit mot utskottets förslag, och med anledning av den innebörd, som dessa reservationer även principiellt måste anses äga.

Jag skall då till en början något beröra vad den ärade reservanten från högern, herr Hammarskjöld, här anför, men går givetvis icke in på alla detaljerna i hans yttrande. Det torde exempelvis knappast vara anledning att fördjupa sig i någon diskussion om en sådan sak, som att 1916 års klass vid sitt fullgörande av krigstjänstgöringen icke blivit fullt enhetligt behandlad, utan att vissa delar av årsklassen tjänstgjort mera, andra mindre och någon del ingenting alls. Den anmärkningen synes mig ha mycket litet att skaffa med hithörande ting, ty det torde väl knappast ändock vara den ärade reservantens mening, att man skulle till repetitionsövning inkalla endast en del av denna klass, utplockad med mycken möda bland dem, som eventuellt icke fullgjort krigstjänstgöring. För övrigt påminner jag om att den ärade reservanten själv nämnde, att de, som blivit befriade från denna krigstjänstgöring, varit sådana, för vilka funnits ömmande familjeförhållanden, ävensom sådana, för vilka man ansett sig böra taga hänsyn till det produktiva arbetets behov. Sådana anledningar böra få vara giltiga, såvitt jag förstår, även nu, såsom de varit det förut. Lika litet kan jag finna, att det är någon mening med att anmärka, att de, som uteblivit — med avsikt eller oavsiktligt — vid inskrivningen av 1917 års egentliga klass och sålunda blivit inskrivna först 1918, komma i en gynn-

Ang. lag om befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m.
(Forts.)

Ang. lag om befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m.

(Forts.)

sammare ställning än sina årskamrater. Detta hör till sådana förhållanden, som äro fullkomligt oundvikliga med de försummelse, som begås, eller uteblivelser, som inträffa, och den ärade reservanten kan givetvis icke själv påpeka några utvägar att komma ifrån en dylik anomali.

Det viktiga i detta anförande var, att herr Hammarskjöld gjorde ett formligt yrkande om avslag på regeringens proposition dels ifråga om § 2 och dels ifråga om § 3. Jag kan icke tänka mig, att det på allvar kan vara tal om att denna kammare skulle ens med något flertal från den ärade reservantens eget parti vilja följa ett sådant yrkande. Ett avslag på propositionen i § 2 skulle innebära, att den i värnpliktslagen föreskrivna uttagningen för utbildning till underbefäl eller fackmän skall äga rum även vid 1918 års klass. Nu känna vi alla — och det förutsätter även den ärade reservanten — att denna 1918 års klass i sin huvudkontingent är fullkomligt söndersplittrad. En del har redan varit inne, en del är inne och ytterligare delar komma in under förkortade perioder. Det blir, såvitt jag förstår, praktiskt taget fullständigt outförbart att då göra någon uttagning efter rimliga grunder för utbildning till underbefäl eller fackmän av en klass, som på detta sätt söndersplittrats i en mängd smågrupper för att icke tala om att jag icke kan förstå, huru det skall bli möjligt att åstadkomma utbildning för sålunda uttagna fackmän inom den begränsade tid, som propositionen förutsätter och som jag förmodar, att även fackmännen skulle få komma i åtnjutande av.

I § 3 har regeringen föreslagit, att »värnpliktiga, tillhörande 1916 års klass, må erhålla befrielse från fullgörande av dem under år 1919 åliggande repetitionsövning», och likaledes att »från fullgörande av nämnda repetitionsövning må, i den omfattning Konungen bestämmer, uppskov beviljas värnpliktiga, tillhörande 1917 års klass». Ett avslag på propositionen i denna del innebär sålunda helt enkelt, att repetitionsövningar skulle hållas i höst, trots allt vad mot dem anförts, med både 1916 och 1917 års klasser, varemot väl 1918 års klass kan anses fritagen genom bestämmelserna i § 1. Jag skall icke upptaga någon ny diskussion i denna fråga. Jag tror, att i propositionen, med allt erkännande av betydelsen ur militär synpunkt av repetitionsövningarna dock anförts så starka skäl, att man icke kan komma ifrån att rättvisa, billighet och hänsyn till tidsförhållandena kräva, att repetitionsövningarna i år måste inställas. Och härtill kommer numera en omständighet, som ju endast är av praktisk innebörd, men dock icke borde förbises, nämligen att, om detta förslag nu skulle förkastas, om sålunda repetitionsövningar verkligen skulle hållas under innevarande höst, det bleve ett oerhört ingrepp i det privata arbetet för alla de värnpliktiga, som därav drabbas, och som med all säkerhet inrättat sig under bestämd förväntan, att några repetitionsövningar icke skola hållas i år på grund av propositionen i våras, och på grund av sin kannedom därom att denna proposition skulle komma igen under urtima riksdagen. Jag har icke någon anledning — jag har nyss sagt det — att bestrida repetitionsövningar-

nas militära betydelse. Jag erkänner den. Men förhållandena ha under detta år varit så exceptionella, att dylik hänsyn måste vika för andra, som också äro berättigade, och som gjort sig gällande och blivit anförda i propositionen.

Jag förmodar, att från regeringens sida härmed tillräckligt kan vara sagt angående det yttrande och de yrkanden, som kommit från den sidan i utskottet.

Jag vänder mig sedermera mot den reservation, som avgivits av vissa socialdemokratiska ledamöter i utskottet, och som nu motive-rats av herr Hansson i Stockholm. Innan jag närmare går in på den, skall jag emellertid be att — för att icke sönderrycka framställningen — få först besvara ett par detaljfrågor, som av honom fram-förts vid sidan av den egentliga motiveringen för reservationen. Han frågade först och främst, varför utryckningen vid artilleriet blivit framskjuten från den 30 augusti, som först var bestämt, till någon av de sista dagarna av oktober — jag tror den 30 oktober — såsom numera är förordnat. Anledningen är helt enkelt den, att, när det första datum bestämdes, förutsatte man, att repetitionsövningar skulle äga rum vid detta vapen, och på grund härav skulle ifråga-varande värnpliktiga, omedelbart fortsätta med sin repetitionsövning. Nu komma under förutsättning av bifall till denna proposition, repe-titionsövningarna att inställas, och den nya årsklassen av värnplik-tiga vid artilleriet rycker icke in förrän den 30 oktober. Under så-dana förhållanden är det fullständigt omöjligt att lämna den dyrbara och viktiga materiel, som artilleriet har, utan vård, och därför måste de värnpliktiga, som tilldelats artilleriet och nu äro i tjänst, kvar-stanna under den sålunda uppkomna luckan. Det är med andra ord ingenting annat än att samma fall, som av krigsministern omnämnts, beträffande infanteriet, här skulle tillämpas på ett specialvapen.

Den andra frågan var, hur det skall förfaras med de intendentur-trupperna tilldelade värnpliktiga, om de skola fullgöra sin första tjänstgöring oavkortad. I enlighet med den plan, som förelades lag-tima riksdagen i propositionen nr 401, skola intendenturtrupperna tjänstgöra under sammanlagt 210 dagar, vilken tid ansetts alldeles nödvändig, för att man skall kunna tillgodose förrådstjänsten på ett tillbörligt sätt.

Den tredje frågan beror uppenbarligen på ett missförstånd eller ett förbiseende. Talaren påminte om, att ibland de nu tjänstgörande studenterna finnas vissa, som icke till sin ålder tillhöra 1918 års klass men vilka på grund därav att de kommit in senare än de egent-ligen bort nu tjänstgöra i den klassen. Med anledning av proposi-tionens lydelse frågade talaren, om de skulle nödgas tjänstgöra hela sin ursprungligen stadgade tid fullt ut. eller om de skulle befrias samtidigt med den egentliga årsklassen 1918. Svaret är givet redan genom inskrivningsförrordningen, som uttryckligen stadgar, att ifall äldre värnpliktiga komma in under en senare årsklass, så följa de den årsklass, med vilken de övas. De komma sålunda att rycka ut samtidigt som de till 1918 års klass egentligen hörande värnpliktiga.

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1919. Nr 4. 2

Ang. lag om befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m.

(Forts.)

Ang. lag om befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m.

(Forts.)

Vad själva reservationen beträffar skall jag tillåta mig att först yttra några ord om den ändring i klämman, som den går ut på. Reservationen har förordat, att i stället för rätten till uppskov med repetitionsövningen av 1919 för 1917 års klass skulle stadgas, att 1917 års klass skulle definitivt befrias ifrån denna repetitionsövning med undantag för de kavalleriet tilldelade värnpliktiga. Skälen till, att Kungl. Maj:t icke har ansett sig kunna väcka ett sådant förslag, äro redan berörda av krigsministern i motiveringen till propositionen i våras och nu även utvecklade utav en talesman för utskottsmajoriteten. Jag skall endast understryka, att det torde vara i hög grad opraktiskt och olämpligt att vid denna tidpunkt fatta ett definitivt beslut om den årsklassen, då man icke har någon kännedom om hur förhållandena komma att utveckla sig under de närmast följande åren. Observera, att vad det här gäller är icke att bestämma, om 1917 års klass skall fullgöra repetitionsövningen *år 1920* eller icke — den frågan föreligger icke nu; såsom läget nu är gäller, tills någon ändring har skett, värnpliktslagen även för 1920, och såsom läget nu är, är denna klass skyldig tjänstgöra år 1920. — Utan frågan är den: skall denna årsklass helt och hållet befrias från den tjänstgöring, delen uppskjutas, så att den möjligheten finnes, teoretiskt och praktiskt uppskjutas, så att den möjlighet finnes, teoretiskt och praktiskt, att därest det skulle visa sig oundgängligen nödvändigt, använda antingen klassen i sin helhet eller någon del av den under loppet av något följande år, kanske 1921? Så ställer sig frågan. Avgörandet behöver icke alls fattas nu. Det är, såvitt jag förstår, ganska rimligt, och jag kan väl sätta mig in i den tankegången, att man önskar, att 1917 års klass ej skall i framtiden behöva fullgöra den repetitionsövning, som hade ålegat densamma år 1919. Det är ju möjligt, kanske det är sannolikt, att den kan komma att bliva fritagen från ifrågakvarande tjänstgöring. Men det är icke klokt och icke praktiskt att fatta beslutet nu, då det icke alls behöver fattas. Det är icke klokt och icke praktiskt ur den synpunkten, att vi ju stå inför en stor revision av vårt försvarsväsen, att vi alla veta huru besvärlig övergångstiden under sådana förhållanden alltid brukar bliva, och att det därför är onödigt och olämpligt att beröva statsmyndigheterna en rätt att bestämma om 1917 års klass i detta avseende efter de förhållanden, som kunna uppkomma under denna revision. Det kan ju finnas den möjligheten, att man under en övergång skulle kunna behöva stoppa in förmodligen inte hela klassen, men någon del av denna klass, exempelvis i fråga om något specialvapen, i vad som kan kallas en skarv emellan olika kontingenter av senare årsklasser precis på samma sätt man redan nu erkänner, att det är nödvändigt i fråga om kavalleriet under detta år. Och det kan då icke finnas något skäl till att på förhand avskära sig denna möjlighet.

För övrigt skall jag endast påminna om att propositionen i detta stycke, liksom i övrigt, är fullkomligt identisk med den proposition, som framlades vid årets lagtima riksdag, och att mot propositionen i denna del vid den lagtima riksdagen icke gjordes den allra minsta anmärkning från de nuvarande reservanternas håll. Om den var

tillfredsställande då, bör den kunna vara tillfredsställande nu. Jag känner mig övertygad, att kammaren också skall finna detta och bifalla propositionen i denna del men icke biträda reservationen.

En annan, mycket omfattande och även betydelsefull del av reservationen är den motivering, som reservationen avser att föga till utskottets betänkande. Jag skall beträffande denna motivering göra ett par anmärkningar.

Vad angår detaljfrågan om tjänstgöring för de värnpliktiga från fastlandet, som inkallas till Gottland, så har redan av en ledamot av utskottet blivit erinrat, att den rör en mycket ringa kontingent, och att förklaringen till att den kontingenten kommer att tjänstgöra något längre tid helt enkelt är den, att tjänstgöringen i detta fall får fullgöras i en följd. Såvitt jag kan finna, har däråt ingenting varit att göra. Huruvida det kan vara någonting att göra åt det i fortsättningen, skall jag lämna öppet. Jag skall i alla händelser tillägga, att det är så långt ifrån att de värnpliktiga, som inkallas från fastlandet till tjänstgöring på Gottland, skulle synas vara skrämde av denna längre tjänstgöring i år, att tvärtom till regeringen då och då komma in ansökningar från värnpliktiga på fastlandet, även under denna sista tid, att få tjänstgöra på Gottland, därför att det är en så synnerligen stor fördel att få fullgöra tjänstgöringen i en följd. När saken så uppfattas av dem det gäller, förmodar jag, att även kammaren kan känna sig tillfreds.

Vad beträffar de icke vapenföra har reservanten själv erinrat, att departementschefen i propositionen i våras gjorde ett uttalande, som innehåller följande: »Beträffande armén tillhörande icke vapenföra värnpliktiga av 1918 års klass hava inga bestämmelser hittills meddelats rörande inskränkning i dem enligt värnpliktslagen åliggande tjänstgöring, och kan det ej nu angivas, i vad mån utan åsidosättande av de å dem ankommande arbetsuppgifter en avkortning kan göras i deras tjänstgöringsskyldighet.»

Häri ligger för det första ett tydlig uttalande om, att sedermera, sedan bestämmelserna om tjänstgöring för övriga värnpliktiga blivit ordnade provisoriskt under detta år genom den särskilda lagens antagande, kan denna fråga om de icke vapenföra värnpliktiga i 1918 års klass upptagas till prövning. Förut har det helt enkelt varit omöjligt, därför att man icke haft någon utgångspunkt att stå på. Dessutom bör nämnas, att icke vapenföra värnpliktiga av 1918 års klass i själva verket redan till större delen hava fullgjort sin tjänstgöring, och att det endast torde vara en mindre del, som ännu återstår. Grunden härför är den särskilda anordningen vid inkallelserna av dessa värnpliktiga. Jag är av naturliga skäl ej så inne i dessa tekniska detaljer, att jag vågar mig på att giva kammaren en mera utförd redogörelse, men så mycket kan jag erinra, att dessa värnpliktiga inkallas i grupper, som ordnas allt efter behovet, att det utfärdas personlig order till var och en, när det behöves en inkallelse, samt att det av den grunden är ett synnerligen invecklat maskineri att gripa in i, om man här vill göra någon ändring. Att i varje fall även de icke vapenföra värnpliktiga av denna klass icke se alltför allvarligt på den tjänst-

Ang. lag om befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m.

(Forts.)

Ang. lag om befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m.

(Forts.)

göring de hittills hava fullgjort, kan belysas därutav, att då från deras sida fråga har blivit väckt, huruvida det skulle bli någon inskränkning på deras tjänstgöringstid och svar lämnats från departementet, att någon befogenhet härför icke fanns men att den möjligheten stod öppen, att vederbörande kunde få avbryta sin tjänstgöring med skyldighet att eventuellt senare fortsätta den, ifall det behövdes, så har regelmässigt vederbörande funnit, att det under sådana förhållanden var lika gott att göra alltsammans i en följd. Jag tror sålunda icke alls, att denna fråga om tjänstgöringen för 1918 års klass av icke vapenföra har några större dimensioner, liksom jag än en gång påpekar, att krigsministern redan har gjort de uttalanden, som under nuvarande förhållanden kunna göras om möjligheten att överväga, huruvida någon jämkning kan ske.

Jag kommer så till sist till den viktigaste punkten i reservanternas motivering, den som innehåller deras yrkande, att Kungl. Maj:t skulle taga i övervägande åtgärder för nedbringande av antalet inkallade värnpliktiga till för vård- och vakttjänsten oundgängligt antal. Nu har reservanten i sitt yttrande i dag redan sagt, att denna hans princip ju i själva verket icke har kunnat godkännas av Kungl. Maj:t, och att han därför endast har velat anföra sin egen mening. Men jag finner mig dock hava anledning att särskilt påpeka dels en liten detalj, som i någon mån berör mig personligen, och dels själva sakens principiella innebörd.

Det första gäller det citat, som upprepade gånger har förekommit av ett yttrande från min sida från statsrådsbänken, vilket gick ut på, att vid en viss tidpunkt man endast inkallade de värnpliktiga, som voro nödiga för vård- och vakttjänst. Det är detta som går igen i reservanternas uttalande även nu och som de vilja göra till en regel. Jag kan då icke nog betona, att det yttrandet fälldes vid en tidpunkt, då det var direkt och enbart motiverat av den förhärjande influensaepidemien; det var helt och hållet beroende på att inkallelserna vid den tidpunkten måste till det yttersta inskränkas för att icke öka faran för smitta för de värnpliktiga. Det var av *detta* skäl som man *då* inskränkte sig till vad som oundgängligen behövdes för vård- och vakttjänst. Att *nu* göra detta till en regel, även sedan influensaepidemien dess bättre upphört, det är ju att tillämpa den regeln sedan hela förutsättningen försvunnit. Jag tillåter mig erinra därom, att då ännu så sent som vid sista lagtima riksdagen på försommaren yrkande i samma riktning gjordes — också av herr Hansson —, så anfördes uttryckligen som motivering för det yrkandet den alltjämt härjande influensaepidemien. Nu är epidemien borta — då är också grunden för detta yrkande undanryckt.

När icke desto mindre yrkandet likväl upptagits, så måste alltså där bakom numera ligga en annan grund, den grunden nämligen, att man över huvud taget icke vill medgiva inkallande av värnpliktiga annat än för vård- och vakttjänst. Den som fört talan för utskottets majoritet, har redan påpekat att det dock är en fullständig absurditet; för sådant ändamål är dock icke den militära organisationen skapad, och även om vi bestämt avse att verkställa en grundlig revision av den-

samma och hoppas att kunna göra en revision, som är synnerligen betydande, så kan det dock icke vara vår mening, att vi skola inkalla värnpliktiga för att bara göra vård- och vakttjänst — inom parentes sagt för övrigt den ledsammaste tjänst för de värnpliktiga, som man skulle kunna upptänka. Det är ju ingen rimlighet att icke ställa det så, att de också kunna få den militära utbildning, som nu kan bibringas dem under dessa förkortade tjänstgöringstider, då de i alla fall få så mycket att syssla även med vård- och vakttjänst. Detta är också skälet till, att man har inkallat ett par tusen man utöver dem, som voro inne under den värsta influensaepidemien i vintras. Man har helt enkelt gjort en uppdelning efter den förut tänkta planen av de återstående kontingenterna och så fått in dessa 7,000. Att de i alla händelser komma att i hög grad, i alltför hög grad ur militär synpunkt, upptagas av vård- och vakttjänst är uppenbart; den utbildning de nu kunna få bör rimligen icke missunnas varken dem eller deras befäl.

Ang. lag om befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m.
(Forts.)

Och så till den principiella sidan av denna punkt i reservationen. Principiellt, mina herrar, har reservanternas motivering den betydelsen, att, därest man skulle nu fastslå den grundsatsen, att inga andra få inkallas än de, som absolut nödvändigt behövas för vård- och vakttjänst, då skulle man därmed på en omväg strypa av på en gång hela den militära utbildningen och hela den militära organisationen. Det skulle betyda, att man bragte denna organisation att fullständigt försvina, utan att man förut har hunnit göra denna grundliga utredning och undersökning, som jag tror hela kammaren är ense om att anse alldeles nödvändig. Så kan dock icke denna allvarliga fråga tagas varken med hänsyn till läget i världen eller med hänsyn till vårt eget lands viktiga intressen.

Den regering, som nu sitter, har upprepade gånger givit till känna, att den är besjälad av övertygelsen, att en grundlig reduktion måste komma att ske och att man bör gå till verket med undersökningarna för denna reduktion så snart förutsättningarna därför föreligga, särskilt så snart frågan om Nationernas förbund kan sägas vara något så när klar. Men det är oss icke möjligt att vara med om en sådan taktik eller sådana åtgärder, som skulle i förväg — utan att avvakta världshändelsernas stabilisering och utan att avvakta denna revision och dess resultat — på en omväg, såsom jag har sagt, strypa alltsammans med risk att vi kanske sedermera, när revisionen sker, skulle komma att bittert ångra, att man hade gått så långt. Vi måste ställa det så, att vi, för att använda ett många gånger brukat, kanske missbrukat uttryck, icke föregripa denna utredning. Vi äro villiga och hava visat det att under väntetiden och övergångstiden göra de lättnader och de begränsningar, som äro förenliga med vårt ansvar för rikets hela ställning, men vi kunna icke vara med om en princip, som kastar hela undersökningen överbord, i det att den innebär en fullständig inre förstöring av hela den gamla organisationen, innan man vet, hur man vill ha den nya. Jag känner mig för min del, herr talman, övertygad, att även ur denna synpunkt kammarens övervägande majoritet skall kunna enas om att stödja utskottets för-

Ang. lag om befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m.

slag, och jag riktar till kammaren en anhållan att så måtte ske, i övertygelse om, att likaväl som kammaren är med regeringen överens, att den stora försvarsrevisionen måste och skall verkställas, likaväl är den också på det klara med att man icke får på en omväg försöka ställa den revisionen inför ett redan fullbordat faktum.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

(Forts.)

Herr Nilsson i Vibberbo: Herr talman! På samma gång jag uttalar min tillfredsställelse med såväl den kungl. propositionen som utskottets betänkande i anledning av densamma och med uttalande av den förhoppningen, att inskränkningar av värnpliktsövningarna må fortgå i samma riktning, som där anges, ber jag att få yrka bifall till utskottets betänkande.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Thorsson: Herr talman! Jag anhåller att få säga ett par ord särskilt med anledning av herr Hammarskjölds anförande. Han anförde bland annat som skäl för sitt avslagsyrkande på § 2 att 1914 års härordning endast medgiver, att vid varje regemente uppsättes ett kulsprutekompani. Enligt generalens uppfattning har emellertid sådana lärdomar under krigets gång vunnits, som motivera, att vi nu skulle tänka oss en utökning av denna organisation till icke mindre än fyra kulsprutekompanier per regemente. Det är ju svårt att säga, i vilken omfattning sådana nya organisationer kunna komma att ingå i blivande regementen. Men det vill förefalla mig, att inför en förestående revision av hela arméorganisationen skulle det vara mycket olämpligt om riksdagen med hänsyn till dessa okända faktorer skulle avstå Kungl. Maj:ts förslag uti denna del. Om den utveckling kulsprutevapnet kan komma att få, är det strängt taget, för tidigt att nu diskutera. Vi måste först komma till en bestämd uppfattning om, huru många formationer av det ena eller det andra slaget som skola uppsättas, innan vi börja att såsom herr Hammarskjöld tycktes vilja göra, använda dessa formationer som motiv för en ytterligare utökning av befålet. Det synes mig därför riktigast, att nu följa det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget.

Såvitt jag kunnat finna av de föreliggande handlingarna, är skillnaden mellan den reservation, som är framlagd av mina egna partikamrater, och Kungl. Maj:ts förslag icke av den avgörande betydelse, att den i och för sig enligt min uppfattning motiverar, att man skulle avvika från ett samlat uppträdande kring Kungl. Maj:ts förslag. Det ligger ju ändå mycket uti, att den saken hålles öppen, när man skall besluta om inkallelse av 1917 års klass till repetitionsövning. Och jag håller för min del före, att den tänkta kommission, som skall revidera hela denna organisation, först måste ha kommit fram med något förslag, innan man gör alltför många ändringar i den riktning, som ifrågasatts av reservanterna.

Jag anhåller, att kammaren ville samla sig kring Kungl. Maj:ts förslag.

Herr H a m m a r s k j ö l d: Herr talman! Jag anhåller att få yttra några ord i anledning av de erinringar, som riktats emot mitt föregående anförande.

Vad först angår uttagningen av underbefäl och fackmän, stödde jag mitt yttrande på ett anförande av chefen för generalstaben av följande lydelse: »Underbefäl och fackmän måste ur mobiliserings-synpunkt utbildas till minst samma antal som hittills. Tiden för deras utbildning bör icke nedsättas under den nu gällande utan borde tvärtom ökas. Skulle det anses olämpligt att verkställa uttagningen av dylik personal bland värnpliktiga tillhörande vissa tjänstgörings-omgångar, bör den till sitt fulla antal göras bland återstående delar av årsklassen.» Detta yttrande är visserligen föllt så tidigt som den 27 maj 1919, men det måste dock i huvudsak fortfarande anses gälla.

Vad repetitionsövningarna angår, är jag gärna villig erkänna den stora olägenhet, som både ur militär synpunkt och för de värnpliktiga kan föranledas därav, att beslutet om uppskov och befrielse skall fattas vid en så sen tidpunkt som nu, omkring två veckor före inryckningen. Jag tror dock icke att alla värnpliktiga hava gjort sig räkning på uppskov eller befrielse från årets repetitionsövningar. Därpå tyder åtminstone, att även under senaste tiden ganska talrika ansökningar inkommit från värnpliktiga tillhörande årsklasserna 1916 och 1917 angående uppskov eller befrielse från årets repetitionsövning. Men den omständigheten, att beslutet skall fattas vid en så sen tidpunkt, har föranlett mig, att inom utskottet icke ställa mig helt avvisande mot förslaget att inställa årets repetitionsövningar, dock under den uttryckliga förutsättningen, att de årsklasser, vilka i år äro skyldiga att göra repetitionsövning, d. v. s. årsklasserna 1916 och 1917 skulle erhålla uppskov med årets repetitionsövning, så att man redan nu skulle få full trygghet för, att tre fullt utbildade årsklasser skola fullgöra repetitionsövningar såväl år 1920 som år 1921. När nu emellertid utskottets förslag innefattar, att 1916 års klass skall bli befriad från årets repetitionsövning och därigenom endast två årsklasser bli tillgängliga år 1920, och då man förordar en motsvarande åtgärd framdeles angående 1917 års klass, vilken skulle komma att hava samma påföljd beträffande repetitionsövningarna år 1921, anser jag, att de militära skäl, som under sådana förhållanden tala för att i år bibehålla repetitionsövningarna, äro så starka, att de helt och hållet övertäga de ekonomiska och sociala synpunkter som anförts. De två exempel jag tillät mig anföras beträffande lagförslagens konsekvenser och vilka jag knöt till ett anförande av den näst föregående talaren, hade till syfte att framhålla, hur vanskligt det är att vidtaga ändringar i värnpliktslagen, utan att dessa äro föregångna av fullständig utredning och beredning.

Herr H a n s s o n i Rättvik: Herr talman! Jag skall endast be att i anledning av utskottets betänkande och Kungl. Maj:ts proposition nr 7 få framställa följande yrkande, nämligen att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 7 måtte besluta fullständigt inställande av de övningar, som i propositionen beröras.

Ang. lag om befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m.

(Forts.)

Ang. lag om
befrielse för
värnpliktiga
av 1918 års
klass från
fullgörande av
viss värn-
pliktstjänst-
göring i fred-
tid m. m.

(Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den av herr Klefbeck m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Hammarskjöld, och 4:o) bifall till det av herr Hansson i Rättvik gjorda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

Anmäldes tredje särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 4, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition, nr 7, med förslag till lag angående befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m., dels ock en i ämnet väckt motion; och godkändes skrivelsen under förutsättning att jämväl första kammaren bifölle utskottets hemställan i dess utlåtande nr 1.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes tredje särskilda utskottets utlåtande och memorial:

nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om befrielse för vissa värnpliktiga från skyldighet att fullgöra reservtruppövning, dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 3, med förslag angående avlöning till de vid innevarande urtima riksdag hos kamrarna och i riksdagens kansli anställda tjänstemän och vaktbetjänte; och

nr 4, i anledning av riksgäldsfullmäktiges förslag rörande ordnandet av restaurangrörelsen inom riksdagshuset.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Nilsson</i> i Vibberbo	under 8 dagar fr. o. m. den 24 aug.,
» vice talmannen <i>Hamilton</i>	» 14 » » » 24 »
» <i>Henrikson</i>	» 8 » » » 24 »
» <i>Bäckström</i>	» 14 » » » 24 »
» <i>Nilsson</i> i Antnäs	» 6 » » » 25 »
» <i>Lundström</i>	» 10 » » » 24 » och
» <i>Röing</i>	» 4 » » » 25 ».

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 1,57 e. m.

In fidem
Per Cronvall.